

ÚSES A KONCEPCE

RNDr. Josef Glos

AGERIS s.r.o., Jeřábkova 5, 602 00 Brno

josef.glos@ageris.cz

Jedním ze základních principů při navrhování ÚSES by měl být bezesporu koncepční přístup. Tato skutečnost vyplývá již ze samostatné podstaty ÚSES jako spojitého systému skladebných částí navržených v krajině dle poměrně striktně definovaných funkčních a prostorových parametrů a pravidel, ale zároveň bez jasné specifikace, jak by tyto skladebné části měly vypadat v reálné krajině (typu krajiny). Tato „nejasnost“ je jednou z významných příčin toho, že v konkrétním území lze ÚSES navrhnout velmi různými způsoby, a to i se záměry odlišnými od záměrů návrhu ÚSES v navazujících územích. Různé způsoby řešení ÚSES vychází přirozeně z „tvůrčího“ charakteru navrhování ÚSES a nejsou proto v tomto procesu na závadu. Problémem se však jeví nejednotné záměry jednotlivých návrhů ÚSES, což bývá velice často důsledkem skutečnosti, že tyto návrhy byly zpracovávány pro poměrně malá území, kde lze správný záměr vyhovující i okolnímu území vytvořit jen velmi obtížně. Nejednotnost v záměrech navazujících území působí potíže zejména v porovnatelnosti vymezení skladebných částí ÚSES a při řešení návazností. Abychom koncepční přístup mohli při navrhování uplatňovat, je potřeba mít koncepci srozumitelně vyjádřenou prostřednictvím nejen zmíněných funkčních a prostorových parametrů, ale i formou časově předcházející koncepční dokumentace území širěji vymezeného, než je území pro které návrh ÚSES vytváříme.

Je velká škoda, že na značném území ČR nepředcházelo vytváření jednotlivých dokumentací ÚSES místní úrovně vytvoření méně podrobného, avšak koncepčně uceleného návrhu, ze kterého by jednotlivé dokumentace místních ÚSES mohly vycházet. Tento nedostatek byl sice částečně napraven v roce 1996 vznikem ÚTP R+NR ÚSES ČR, avšak pro řadu do té doby zpracovaných dokumentací ÚSES, která obsahovala odlišná řešení návrhu ÚSES, přinesl tento počín značnou komplikaci. Hlavním nedostatkem ÚTP R+NR ÚSES ČR však je skutečnost, že není aktualizován v souběhu se změnami ať už skutečnými – v důsledku nejrůznějších změn v krajině, tak navrženými v rámci jiných dokumentací – územní plány, dokumentace pro územní řízení, komplexní pozemkové úpravy, ...). To, že tato dokumentace postupně ztrácí na své hodnotě, dokazují i v poslední době stále častěji zadávané dokumentace revizí vymezení ÚSES či nová vymezení v rámci nejrůznějších dokumentací zpracovávaných orgány ochrany přírody či územního plánování. Společná těmto nově vytvářeným dokumentacím je bohužel skutečnost, že jsou všechny velmi odlišné ve věcné i formální stránce, což pro ÚSES, který by měl být jako jeden systém porovnatelný (srovnatelný) v rámci území celé ČR, není rozhodně přínosem.

Nedáváme si za úkol striktně předepisovat obsah i formu nových koncepčních dokumentací ÚSES, chtěli bychom ale zmínit některé základní vlastnosti, které by tyto koncepční dokumentace měly splňovat, tak abychom byli schopni průběžně udržovat věcně správné a porovnatelné vymezení ÚSES v rámci celého, tedy republikového systému:

- přehledná a srozumitelná forma koncepční dokumentace
- přesně definované způsoby lokalizace skladebných částí ÚSES
- jednoznačně stanovené zásady pro zpřesňování skladebných částí ÚSES v podrobnějších dokumentacích

- jasně stanovená pravidla pro aktualizování koncepční dokumentace
- kontinuální aktualizace, případně dávková aktualizace s krátkou a jasně definovanou periodou
- snadná dostupnost koncepční dokumentace pro uživatele
- možnost ověřování věcné správnosti úprav či nových návrhů skladebných částí ÚSES

Koncepční dokumentace by měla v co možná největší míře vycházet ze současných aktuálně směrodatných vymezení ÚSES obsažených v existujících dokumentacích. V situaci, kdy je však toto vymezení v zásadním rozporu s metodickými východisky navrhování ÚSES, je však potřeba toto vymezení změnit i za cenu následných nezbytných změn v již existujících dokumentacích (např. v ÚPD).

V další části příspěvku bych jako příklad koncepčního přístupu k návrhu a aktualizaci vymezení ÚSES stručně popsal jak je tato problematika řešena v nově vytvářeném informačním systému ÚSES zpracovávaném ve spolupráci společnosti AGERIS s.r.o. a AOPK ČR, ÚEKL Brno. V tomto informačním systému je koncepce řešena v rámci jedné z datových sad – **koncepční datové sadě**.

Koncepční datová sada IS ÚSES

Koncepční datová sada IS ÚSES je nástrojem věcné i formální nápravy stávajících nedostatků ÚSES a následného kontinuálního udržování věcně správné a formálně jednotné podoby vymezení ÚSES ve vztahu k novým návrhům ÚSES a ke změnám a upřesněním ve vymezení či lokalizaci skladebných částí ÚSES.

Základními objekty jsou **biocentra** či jejich části, **biokoridory** či jejich úseky a **větvě ÚSES**. Údaje **koncepční datové sady** tvoří digitální data základních skladebných částí ÚSES či jejich částí (biocenter a biokoridorů) a informace o větvích ÚSES v územích, pro která existuje návrh ÚSES odpovídající požadavkům **koncepční datové sady**.

Skladebné části ÚSES jsou v **koncepční datové sadě** členěny jednotně podle svého funkčního typu (biocentrum, biokoridor), biogeografického významu (místní, regionální, nadregionální) a stupně závaznosti své polohy – lokalizace - (jednoznačně, doporučeně a směrně lokalizované skladebné části ÚSES). Z hlediska způsobu vyjádření skladebných částí ÚSES (geometrie objektu) je v této datové sadě biocentrum vyjádřeno jako plocha (polygon) či skupina ploch, biokoridor jako lomená čára (polylinie) či skupina lomených čar.

Větev ÚSES je pracovním definována jako logický sled typově příbuzných a funkčně souvisejících navazujících biocenter a biokoridorů příslušejících k určité hierarchické úrovni ÚSES - místní, regionální, nadregionální (Kocián, 2002-3, nepublikováno). Základním kritériem pro určení typové příbuznosti a funkční souvislosti navazujících biocenter a biokoridorů (a tedy pro správné sestavení větve ÚSES) patřících k určité hierarchické úrovni ÚSES (nadregionální, regionální či místní) je příbuznost zastoupených stanovišť. Zavedení pojmu větev ÚSES do názvosloví ÚSES je reakcí na skutečnost, že v praxi při navrhování ÚSES dochází velmi často k odklonu od základních přírodovědných principů jeho tvorby - zejména pominutí důležitého faktu, že funkce každé základní skladebné části ÚSES v rámci systému je dána nejen funkčním typem skladebné části a jejím biogeografickým významem, ale také její funkční provázaností s navazujícími skladebnými částmi ÚSES. Při analýze důvodů této skutečnosti se ukázalo, že řada projektantů ÚSES pochopila tvorbu ÚSES jako pouhé propojování stávajících prvků kostry ekologické stability, aniž by se zabývala jejich funkčními vazbami. Z toho pak vyplývá potřeba vytvoření relativně jednoduchých pravidel pro věcně správný návrh jednotlivých skladebných částí ÚSES se zajištěnou funkční provázaností s navazujícími skladebnými částmi ÚSES. Typickými příklady logických větví ÚSES jsou větve vázané na vodní toky či na průběh výrazných údolních svahů.

Jednotlivé skladebné části ÚSES koncepční datové sady mohou mít své propojení na odpovídající objekty referenční datové sady, o níž jsme se jako o jedné z dalších součástí IS ÚSES zmiňovali již v příspěvku v minulém roce (Sborník ÚSES – Zelená páteř krajiny, Informační systém ÚSES – základní principy, RNDr. Josef Glos, RNDr. Jiří Kocián, Brno 2004).

Zobrazení skladebných částí ÚSES **koncepční datové sady** pro celá souvislá území, pro která je vytvořen informační systém, je „bezešvé“, tedy nerozdělené podle řešených území jednotlivých dokumentací či jiných prostorových vymezení (katastrální území, území obce, povodí apod.).

Jako jednotné podkladové mapové dílo pro **koncepční datovou sadu** byla ze stejných důvodů jako v případě **referenční datové sady** zvolena Základní mapa ČR měřítka 1:10 000.

Závěr:

Vytváření koncepčních vrstev ÚSES nebude z hlediska metodologického, organizačního a finančního zabezpečení snadné, dosavadní praxe v tvorbě ÚSES však ukazuje, že se proces navrhování, vymezení a realizace ÚSES bez průběžně aktualizované, věcně i formálně jednotné koncepční vrstvy neobejde.